

ДИВОСВІТ УКРАЇНСЬКОЇ БАРОКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Золоте чересло: книга народних ремесел, звичаїв та побуту в Україні, писана Климентієм Зіновієвим, поетом кінця XVII — початку XVIII ст. / Климентій Зіновійв; упоряд. В. Шевчук, О. Шугай; пер. з давньоукр. О. Шугая; вступ. ст. і приміт. В. Шевчука. — К.: Мистецтво, 2009. — 356 с.

З недавнього часу книга Климентія Зіновієва «Золоте чересло» стала для мене настільною. До друку її підготували письменники Валерій Шевчук та Олександр Шугай, які вже не раз знайомили читачів з перлинами давнього письменства. Хотілося б поділитися своїми враженнями від прочитання.

Українське бароко постало на тлі європейської культури як самоцінне багатогранне строкате явище, вирізняючись яскравою ментальністю, самобутністю, властивою релігійністю, зв'язком з давніми етнонаціональними культурними традиціями. Література цієї доби приваблює возвеличенням розуму, духовності, а ще оригінальністю стилю, що рясніє розгорнутими метафорами, алегоріями, емблемами. Це справжній дивосвіт рідної культури, духовний спадок, без якого практично неможливе розуміння нації, народу, національної самоідентифікації особистості, усвідомлення власного «Я».

На жаль, для сучасників сприйняття літератури бароко ускладнене кількома чинниками. Збавити естетику і поезику, глибинний підтекст, образи, мотиви віддалених у часі творів, та ще й написаних здебільшого давньоукраїнською, церковнослов'янською, а також польською, латинською мовами, досить проблематично. До того ж, спрощений соціологізований підхід радянського літературознавства до потрактування барокових творів став причиною тривалої табуїзованості їх популяризації та дослідження. Потрібно віддати належне українським вченим-медієвістам, перекладачам, які своєю подвижницькою працею по суті дали нове життя, здавалося б, уже втраченим перлинам нашої літератури, що є не тільки неоціненним духовним спадком, а й генетичним первнем необарокових сплесків XX століття. Знаковими для історії літератури стали видання «Аполлонова лютня: поети XVII — XVIII ст.» («Молодь», 1982 р., упорядкування та примітки В. Маслюка, В. Шевчука, В. Яременка), «Антологія української поезії: у 6 т. Т. 1. Твори поетів XI—XVIII ст.» («Дніпро», 1984 р., упорядник В. Шевчук), «Марсове поле. Героїчна поезія на Україні X — першої половини XVII століть» («Молодь», 1988 р., упорядкування та примітки

В. Шевчука), «Пісні Купідона» (). Ще однією перлиною у цьому гроні стала книга «Золоте чересло» («Мистецтво», 2009 р., упорядники В. Шевчук, О. Шугай). До речі, видання «Аполлонова лютня» здійснене у видавництві «Молодь» з ініціативи редактора Олександра Шугая. Про перипетії та історію з'яви цієї книги письменник розповідає у книзі «Як творилася «Аполлонова лютня».

Отож, тепер маємо можливість читати одну з найцікавіших рукописних книг доби Бароко, яку створив чернець-священник Климентій Зіновійв (Тряця). Про автора, на жаль, не лишилося документальних згадок, свідчень, але твори уславили й увічніли його ім'я.

Климентій, Зіновійв син, ієромонах, що вів мандрівний спосіб життя, був хворобливою людиною й належав, швидше, до бідного осереддя, вражає своєю мудрістю й духовним багатством. Цей письменник уклав своєрідну книгу буття українців II половини XVII століття, через рядки якої зримо уявляється далеке минуле українського народу, його побут, світогляд доби Руїни. Сьогодні ця книга прочитується як енциклопедія життя наших пращурів, своєрідна універсальна картина світу й приваблює не тільки і, можливо, не стільки художніми якостями, а перш за все масштабністю викладу тогочасного суспільного життя, історизмом. Климентій Зіновійв не опанував вповні технологію написання правильного силабічного вірша. Усвідомлюючи це, у вірші «Замість передмови, до ласкавих і розважливих читачів, особливо до віршописців» поет визнає свої «помилки»:

Хоч не скрізь одне число я силаб вживаю, —
більшою привабністю вірші наділяю.
Може і цезура десь трапиться невірна,
і каденція також не усюди рівна
Таж скорботному в житті легко оступитись,
хоч і силу відчува, може помилитись» [с. 37].

Натомість читач вповні може заглибитися у давню атмосферу життя різних соціальних прошарків населення. У передмові до книги поета В. Шевчук наголосив: «Климентій не тільки прожив странницьке і страдницьке життя, але й піднявся на подвиг у середині віку свого дати його образ, створивши універсальну картину» [с. 14].

На початку Климентій Зіновійв міркує про світобудову, пише про вогонь, дим, вітер, грім, створення Богом землі і раю, чим відтворює світосприйняття людини своєї доби. Вже у цій частині проглядається барокова поетика: контрасти змалювання Бога і диявола (ворога душевного), грішного і праведного, життя земного і вічного. Далі йдеться про хвороби, смерть, людей злих і добрих, побожних, багатства і злидні, про нерівності людські, фізичні вади тощо. Поет відтворив свої враження від далеких виснажливих мандрівок: «Климентій пише про свою землю та її людей, про все, що бачив на власні очі. Цікаво, що переважна більшість цих творів — жива, безпосередня реакція на явища життя, а не літератури» [с. 16], — відзначив упорядник цієї книги В. Шевчук.

Особливим є цикл віршів «про різних ремісників» — своєрідна «панорама суспільного життя в Україні», де відтворено сутність народних ремесел, більшість яких зникли, або технологічний процес праці яких трансформовано, осучаснено. Поет уславлює людей праці: золотарів, гончарів, ткачів, бондарів, шаповалів, коновалів, теслів, шевців, кожум'яків, мельників, гутників (виробників скла), дзвоників і конвісарів, ситників і решітників, винокурів, муровщиків (каменщиків), олійників, воскобійників, калачників, токарів, кравців, кушнірів, ковалів, шафарів (гаптарів), шабельників, стрільників, солітряників, порохівників, сідлярів, гребінників, солодовників, пивоварів, смоляників-торяників-бурлаків, сагайдачників, будників, линників (які виробляють грубі вірьовки, канати), рудників, римарів (які виробляють шкури для возів, віжки, хомути), рогівників, котлярів, гонтарів, бердників, колісників, дьогтярів, цегельників, вапенників, неводничих (що в'яжуть неводи і сіті), свічкарів, міндзарів (що гроші роблять), папірників, писарів, друкарів, інтролігаторів (як оздоблювали книги), іконописців, музик, довбишів і тринбачів, дударів, крилошан (що у церквах співають і читають), сніцарів (різьбярі по дереву) і слюсарів, рибалок і різників, кухмістерів і куховарок, лікарів і циркульників, людей, які роблять водні судна тощо.

Далі поет провадить хвалебні речі про ратаїв, косарів, гребців сіна, молотників, пастухів, садівничих, про людей службових, яких також професіоналізує.

Цей перелік ремесел, кожне з яких є невід'ємною частиною цілого, допомагає уявити картину життя людей праці під добу кінця XVII — початку XVIII століття. Тому досить промовисту назву дали упорядники безіменній збірці Климентія Зіновієва — «Золоте чересло», адже чересло, плуг — є символом праці, а у давніх предків, основним заняттям яких було землеробство, існував культ Золотого Плуга.

Навзагал, упорядники цієї книги намагалися якнайбільше наблизити сучасного читача до культурної спадщини, зокрема творчості Климентія Зіновієва. Письменник Олександр Шугай творчо підійшов до перекладацької місії, дбаючи не тільки про зміст, але й форму творів, здійснив їх переклад правильним силабічним віршем. Заслуговує уваги й захоплюючий життєпис поета, зібраний буквально по зернині Валерієм Шевчуком із текстів давнього автора та уважної аналітико-синтетичної праці над дослідженнями П. Куліша, І. Франка, В. Колосової.

Збірка Климентія Зіновієва є надзвичайним, непересічним явищем в українській літературі, а прочитання давніх текстів додасть нових рис у розумінні мистецтва доби Бароко. Думається, що творчість К.Зіновієва необхідно вивчати у шкільному курсі української літератури разом із творами І. Величковського, що допоможе побачити два полюси давньої барокової поезії: перший — розмисел про вічні істини, Бога і віру людини, а другий — буденне життя в усіх його барвах. Тому хотілося б висловити слова подяки і захоплення працею письменників, невтомних перекладачів-упорядників, завдяки якій знайомимось з перлинами давнього письменства і тим самим маємо змогу долучитися до культурної й духовної спадщини нашого народу.

Нежива Л.Л.
м. Луганськ

ДАЛЕКИЙ СХІД СТАЄ БЛИЖЧИМ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ім'я Івана Бондаренка уже знайоме читачам у світі. Його подвижницька діяльність, без перебільшення, відкриває українцям культурний світ Японії. Дозволимо собі коротко нагадати роботи і видання, до яких наш автор безпосередньо причетний. Іванові Бондаренку належить близько двохсот опублікованих праць, серед яких — монографії, наукові статті, навчальні посібники та

підручники, перші вітчизняні українсько-японські та японсько-українські словники. Тривалий час він мешкав і працював у Японії, обіймаючи посаду професора на факультеті міжнародної культури університету Тенрі в префектурі Нара — одного з найвідоміших лінгвістичних університетів Країни Світанкового Сонця.